

16 . Câmpulung | Comuna: Municipiul Câmpulung | Județ: Argeș | Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova” | Anul: 2021

Anul: 2021

Cod RAN: 13506.02

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Tipuri sit: structură de cult/religioasă

Autori: Constantin Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Andi Ioan-Pițigoi

Instituții: Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Muzeul Județean Argeș, Pitești, Muzeul Județean Argeș, Pitești

Nr. autorizatie: 41

Data autorizatiei: 2021-05-05

Raportul de cercetare de la Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș. Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova”

Raport

Începând din anul 2010, cercetările arheologice de la Câmpulung – „Jidova” urmăresc clarificarea topografiei și cronologiei zonei centrale a castrului (latera praetorii). Săpăturile arheologice efectuate în suprafața dintre horreum (latura estică) și principia (latura vestică), în perioada 2010-2015, au adus date noi despre topografia clădirilor aflate în zona centrală a castrului, dar și cu privire la cronologia lor. Astfel, s-a constatat că spațiul dintre principia și horreum a fost ocupat într-o primă fază de o construcție de lemn, iar după distrugerea ei prin incendiere, dărâmăturile au fost evacuate fiind făcută o nivelare, peste care s-a întins un strat de pietriș (în porțiunea dintre via principalis și edificiul mic cu hipocaust), în partea de nord a suprafeței s-a construit edificiul mic cu hipocaust (așa numita „clădire a ofițerilor”), el suprapunând parțial fosta construcție de lemn[1]. Plecând de la situația expusă, în campania 2015, cercetarea arheologică a fost extinsă la est de praetorium, între aceasta și agger (Sp. II). Existența, în această zonă, a unui spațiu cu o suprafață relativ mare, teoretic liber, cu lungimea de circa 38 și lățimea de 4-5 m, ridică problema posibilei prezențe a unor construcții. La această observație se adaugă și faptul că în cercetările efectuate în anul 1988, în urma extinderii către sud a secțiunii H, a fost identificat un canal din cărămizi amenajat la baza aggerului, a cărei funcționalitate nu a putut fi stabilită la momentul respectiv. Proiectarea suprafeței Sp. II la est de praetorium a ținut seamă de datele expuse anterior. Astfel, pe lățime s-a urmărit ca în limitele suprafeței să fie prinsă și o porțiune din via sagularis, iar lungimea a fost determinată de limitele pretoriului. Suprafața deschisă măsoară 34×7 m. Față de frontul sudic a clădirii pretoriului, suprafața a fost împinsă cu 4 m spre nord. Între zidul estic al pretoriului și suprafața a fost păstrat un martor lat de 0,50 m. În campania 2020, la nord de traseul secțiunii H, suprafața a fost extinsă cu încă 3 m spre zidul de incintă al castrului (fig. 1)[2]. Cercetările din anii 2015-2017, efectuate în jumătatea de sud a suprafeței, au pus în evidență mai multe gropi de stâlpi. Desigur, ele indică prezența în această zonă a unei construcții cu structură de lemn. Deocamdată, raportul cronologic dintre această clădire și pretoriu nu a putut fi precizat. Tot în această parte a suprafeței, via sagularis a fost degajată pe o porțiune de 1 m. La vest, via sagularis era mărginită de o rigolă. Pereții și fundul acestei rigole, cel puțin către limita sudică a suprafeței, par a fi fost întăriți cu țigle și olane. Începând din campania 2017, în jumătatea de nord a suprafeței au fost surprinse structuri care indicau prezența unor încăperi cu hipocaust. Suprafețele lor au fost degajate în campaniile 2017-2021. În campania 2021, cercetarea a fost concentrată mai ales pe limita se est a încăperilor. Prin aceasta, am urmărit să stabilim planul încăperilor și raportul cronologic dintre acestea și elementele sistemului defensiv al castrului (agger și zid de incintă). În perioada 2017-2020, a putut fi stabilit planul a patru dintre încăperile de la est de pretoriu. Ele au fost notate cu litere de la A până la D. În campania 2017, structurile camerei A au apărut la sud de traseul secțiunii H (trasată de Emilian Popescu și Eugenia Popescu). Ea măsoară 4,40 × 3 m la exterior și 3,60 × 2,16 m la interior, latura lungă fiind orientată relativ vest-est. Podeaua ei era realizată dintr-un strat de opus signinum (cocciopesto), gros de 0,12 m, și amenajată pe o sub construcție de bolovani de dimensiuni

medii și mici[3]. Această avea o grosime de 0,30 m. Pereții încăperii au fost în totalitate scoși și aveau o grosime de 0,50-0,60 cm. Amprenta lor a fost clar observată pe laturile de sud, est și nord. Limita vestică a substrucției podelei încăperii se află la 0,50-0,60 m față de zidul pretoriului, spațiu egal cu lățimea amprentelor pereților[4]. În privința laturii estice a încăperii, s-a observat că la amenajarea ei s-a ținut seamă de prezența rigolei care mărginea via sagularis, între peretele estic al încăperii și rigolă fiind lăsat un spațiu cu lățimea de 0,60 m[5]. La nord de traseul secțiunii D s-au conturat spațiul camerei B (în carourile 14-16/A-B). Podeaua ei era realizată tot din opus signinum (cocciopesto). Din ea s-a păstrat numai o suprafață de 1,60x1,30 m. Ea apărut la 0,10-0,15 m față de zidul estic al pretoriului. În partea de sud, restul de podea a fost tăiată de traseul secțiunii D, iar restul suprafeței a fost scos în momentul amenajării trotuarului din dale de beton (lucrare realizată în perioada când în incinta castrului a funcționat Întreprinderea Minieră). Sub nivelul vegetal, peste restul de podea, a apărut un strat de dărâmtură compus din bolovani mari. Partea dinspre pretoriu a podelei intra în profilul de vest al Sp. II, situație care ne-a permis să observăm atât structura ei cât și a substrucției ei. Astfel, s-a constatat că podeaua era realizată din trei straturi: un strat (cel inferior) constituit din mortar mai fin având în compoziție var și cărămidă pisată mărunț; un al doilea strat compus din bolovani mari (nivel intermediar) legați cu mortar și un al treilea strat, relativ gros, compus din mortar amestecat cu pudră de cărămidă. Cele trei straturi aveau o grosime maximă de 28 cm. Podeaua era amenajată pe un strat de pietriș și bolovani, a cărei grosime măsura 0,15 m. Acest strat era bine tasat și întins pe un strat de nisip cu consistență lutoasă. Exceptând latura vestică dată de zidul pretoriului, pe celelalte laturi, zidurile nu s-au conservat. În partea de est, stratul de nisip din substrucția podelei este delimitat de un șanț lat de 0,50-0,60 m, orientat nord-sud. Acest șanț, pe al cărui traseu a fost identificată și o cărămidă, reprezintă amprenta unui perete. El marchează limita estică a încăperii B. La nord, limita încăperii este dată de șirurile de pile de hipocaust orientare vest-est și de stratul de pietriș pe care acestea erau așezate. Limita sudică a încăperii nu poate fi precizată, deoarece în această porțiune, substrucția podelei a fost tăiată de secțiunea D. Spațiul încăperii nu depășea totuși limita sudică a secțiunii, deoarece în această zonă depunerile arheologice prezintă o altă consistență. În plus, la sud de secțiunea D, respectiv între camerele A și B, se observă amprenta unui șanț de scurgere (canal). Având în vedere orientarea sa NV-SE, el era deversat în rigola care mărginea spre vest via sagularis[6]. Plecând de la limitele enumerate, camera B măsura pe direcție vest-est, la interior 4,35 – 4,40 m. Pe direcție nord-sud, de la limita secțiunii D, substrucția podelei se întinde pe o lungime de 3,70 m, prin urmare, latura estică a încăperii depășea această dimensiune. La est de camera B, sunt dispuse nouă șiruri de pile de hipocaust pe direcție est-vest și șapte pe direcție nord-sud (din șirul dinspre vest s-a păstrat numai baza unei singure pile). Gruparea lor indică spațiul unei alte încăperi, pe care am denumit-o „camera C”. În continuarea acestei încăperi se află o absidă, pe care am denumit-o „camera D”. Limita dintre încăperile C și D era marcată de un rând de cărămizi lipite una de alta. Cărămizile erau dispuse pe trei asize (dimensiunile cărămizilor sunt: 0,40/0,42x0,28/0,29 x 0,06 m). Limita vestică a încăperii este marcată de șanțul orientat nord-sud, care închidea la est camera B. Limita sudică a încăperii C a fost determinată în campania 2021. Peretele camerei a fost și aici în mare parte distrus, din fundația lui păstrându-se numai prima asiză de cărămizi. El avea o grosime de 0,60 m, iar cărămizile (cu dimensiuni 0,40x0,28x0,06 m) erau așezate direct pe lutul galben (solul nativ). De asemenea, s-a observat că acest perete era străpuns de canalul cu pereți de cărămidă. Acesta intra sub podeaua încăperii cu încă 0,40 m, capătul lipindu-se de o pilă de hipocaust. În partea de nord a camerei C a apărut un alt șanț cu lățimea de 0,50-0,60 m, având o umplutură similară cu a celui care închidea camera în partea de vest. În plus, pilele stau pe un strat de pietriș mărunț, bine tasat, de culoare roșiatică. Acest strat este întins pe toată suprafața încăperii. Suprafața interioară a încăperii măsura pe direcție nord-sud 3,80/3,90 m. Pilele în interiorul încăperii erau dispuse la 0,35/0,40 m unul față de altul, numai între cele două șiruri de pile aflate în continuarea canalului cu pereți de cărămizi s-a păstrat un interval de 0,50/0,55 m. Între șirurile de pile și pereții de sud și de est al încăperii, interval este de 0,10-0,20 m. Stâlpii erau formați din cărămizi cubice cu latura de 0,16 m (tip utilizat și la realizarea hipocaustului din edificiul situat între principia și horreum). Bazele erau realizate atât din cărămizi pătrate, cu latura de 0,28 m, cât și din cărămizi de 0,40x0,28 x 0,06 m, întregi sau sparte pe jumătate. În nivelul de dărâmtură, au fost găsite mai multe tuburi de hipocaust cu formă paralelipipedică realizate din lut care se aplicau pe pereți pentru a permite aerului cald să circule, fragmente din podeaua realizată din mortar și mai multe cărămizi care alcătuiau suspensura (cărămizi cu dimensiuni de 0,52/0,54 x 0,52/0,54 x 0,06 m). La 0,40 m vest de rândul de cărămizi, tot în nivelul de

dărâmatură, s-a aflat un fragment din marginea podelei de mortar care izola suspensura. Podeaua de mortar avea o grosime de 0,15 cm, iar mortarul conținea pudră de cărămizi, mici fragmente de cărămizi/țigle și pietricele. De asemenea, între dărâmături au apărut tuburi de lut ars căzute din bolta tavanului încăperii și tuburi de formă paralelipipedică căzute de pe pereți. Unele dintre aceste tuburi erau umplute cu mortar[7]. Absida (camera D) avea o deschidere de 2,50 m, iar în adâncime, pe direcție vest-est, măsura 2,04 m. După cum am precizat și în raportul precedent, zidurile absidei erau din cărămizi. La elevația lor s-au folosit cărămizi cu dimensiuni de 0,40/0,43 x 0,28 x 0,07 m și jumătăți de cărămizi utilizate la pavaie și suspensurae. Acestea măsurau 0,53 x 0,30 x 0,065 m. Zidul absidei era mai lat în partea de nord, unde atinge 0,85/0,90 m, și mai subțire în partea de sud, unde avea o lățime de 0,70-0,75 m. Prima asiză de cărămizi a fost așezată pe direct pe lutul galben ferm (solul nativ). Cărămizile din zid erau prinse între ele cu lut sau mortar nisipos, de slabă calitate. În partea de sud, la exterior, zidul absidei se deprinde print-un mic decroșaj. Acesta măsoară 0,40 m. Absida era prevăzută cu hipocaust. În interiorul ei au fost identificate cinci șiruri de pile orientate pe direcție vest-est. Ca baze de pile au fost folosite cărămizi cu dimensiuni de 0,40x0,29x0,06 m. Stâlpii erau compuși din cărămizi de formă cubică, cu latura de 0,16 m. Bazele pilelor erau fixate pe un strat de pietriș bătut, situație observată și în spațiul camerei C. La sud de spațiul camerelor C și de absidă (camera D), carourile 13-14/C-D, zona a fost puternic deranjată în momentul săpării secțiunii D. Pe traseul secțiunii a fost cruțat doar canalul cu pereți de cărămidă. Peste tot, în secțiune a fost atins nivelul de pietriș aluvionar, steril arheologic. Canalul cu pereți de cărămidă a fost cercetat în campaniile 2019-2020, descrierea sa fiind pe larg făcută în raportul campaniei din 2020[8]. El era orientat nord-sud, măsoară: în lungime 2,60 m, în lățime 1,40 m și avea o deschidere de 0,55 m. Pereții săi erau realizați din cărămizi puse pe lung și legate cu mortar (cărămizile avea dimensiuni 0,40 x 0,28 x 0,06 m). Elevația pereților canalului atinge o înălțimea maximă de 0,35 m. La interior, spațiul canalului era egal cu lățimea a două cărămizi. De altfel, pe fundul canalului, în punctul în care acesta intersecta zidul sudic al camerei C au fost puse două cărămizi pe lung, una lipită de alta. În rest, fundul canalului era căptușit de un strat de mortar alb. În campania 2020 s-a observat că la gura canalului, lipit de peretele său estic se afla un rest de zid / soclu (?) lung de 0,75 m și lat de 0,60 m. El era ușor împins mai spre sud față de gura canalului. Starea de conservare a acestui zid/soclu era destul de precară, din întreaga structură păstrându-se numai o bază formată din patru fragmente provenite dintr-un bloc de piatră fasonată spart, peste care erau așezate trei cărămizi. Ele erau legate între ele cu lut sau mortar de slabă calitate. În fața gurii de canal a fost observată și o groapă. În plan, ea avea formă ovală (1,30 x 0,90 m), cu pereții oblici și fundul alveolat. De la conturare, groapa măsoară în adâncime 0,12-0,15 m. Umplutura ei era constituită din două straturi: pe fund și peretele gropii dinspre gura canalului era depus un strat de pământ sfărâmicios, ars până la roșu, deasupra acestuia, depunerea consta dintr-un strat de pământ negru cu mult cărbune (fig. 4a-b). Având în vedere situația arheologică, este greu de precizat dacă structura acestui canal era integrată sau nu în spațiul unei încăperi, iar în privința funcționalității, credem că el era legat de instalația de încălzire a încăperii C. Groapa amenajată în fața gurii canalului ar putea fi legată de prezența, în această zonă, a unui praefurnium, iar canalul conducea aerul cald de la acesta în spațiul încăperii (fig. 3)[9]. La nord de încăperile B, C și D se aflau, probabil, alte două încăperi. Latura lor estică este și în acest caz împinsă în agger. Această latură se află la 5,40 m vest față de zidul de incintă. Șirurile de pile identificate în spațiul celor două camere se continuă în profil de nord al suprafeței. Prin urmare, în această porțiune, camerele depășesc limita de nord a pretoriului. În vederea stabilirii raportului cronologic dintre încăperile de la est de pretoriu și elementele sistemului defensiv al castrului, Sp. II a fost extinsă până la zidul de incintă al castrului. Extinderea a fost făcută în spațiul cuprins între axul absidei și limita nordică a suprafeței. Extinderea măsoară 5,40 m în lungime și 3 m în lățime (carourile 16-17/E-H). Pe profilul sudic a extinderii suprafeței, s-a observat că pentru a face loc absidei, agger-ul a fost dezafectat parțial, limita exterioară a absidei aflându-se la 2,50 m față de zidul de incintă. Umplutura de deasupra zidului absidei se compunea dintr-un pământ cenușiu-închis, având în compoziție mici fragmente de ceramică, țigle și cărămizi. Văzut în secțiune, paramentul exterior al absidei este zidit în trepte. Această situație arată că zidul absidei a fost sprijinit de agger (fig. 5). Relevante pentru stabilirea raportului cronologic dintre elementele sistemului defensiv și încăperile de la est de pretoriu au fost și constatările făcute pe profilul sudic al secțiunii trasate de la limita canalului spre vest. Prin aceasta, am urmărit să observăm modul în care era amenajată canalul cu pereți din cărămidă și să secționăm șanțul orientat nord-sud care delimita spre est încăperea B. Astfel, s-a observat că în depunerea din partea

superioară, pe care a fost așezată baza canalului, apăreau bolovani de dimensiuni mari. Prezența lor nu poate fi întâmplătoare, ei putând proveni din via sagularis, care a fost nivelată pentru a face loc structurii canalului. În baza celor expuse anterior, putem concluziona că încăperile de la est de pretoriu reprezintă o extindere a acestei construcții. Totodată, pentru intercalarea lor în spațiul dintre zidul estic al pretoriului și zidul de incintă al castrului, via sagularis și o parte din agger au fost desființat.

Note

- A se vedea: C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, Noi cercetări arheologice din castrul de la Câmpulung (Pescăreasa, punct Jidova) (2010–2015), *Materiale și Cercetări Arheologice*, 17, 2021, p. 129-163.
- În anul 2015, a fost trasată suprafața Sp. II. Ea a fost intercalată între: zidul estic al pretoriului – la Vest; traseul secțiunii K (trasată de Emilian Popescu la nord de porta pricipalis sinistra) – la Sud; limita nordică a clădirii pretoriului – la Nord și via sagularis - la Est. Suprafața a intersectat secțiunile I, H și D, trasate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu, relativ, paralel cu via principalis și dispuse în teren astfel: SI, la jumătatea distanței dintre turnul nordic de la porta principalis sinistra și turnul de curtină; SH perpendicular pe turnul de curtină și SD la aproximativ 4 m nord față de SH (fig. 1).
- Stratul de opus signinum era realizate dintr-un mortar de var amestecat cu pudră fină de cărămidă și nisip.
- C. C. Petolescu, T. Cioflan, Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeș). Cercetările din anii 1978-1989, *Argesis*, seria Istorie, VII, 1995, p. 16-19.
- C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, A.-I. Pițigoi, E. Oproiu, Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2017*, București, 2018, p. 26, 282, fig. 5.
- Șanțul avea umplutura constituită dintr-un pământ de culoare neagră, conținând lut ars, cărămizi fragmentare și cărbuni, profilul în V, cu deschiderea la gură de 0,50 m și adâncimea de la conturare de 0,25 m. Traseul său era întrerupt de secțiunea H.
- Pentru analogii: A. B. Biernacki, *The Large Legionary Thermae in Novae (Moesia Inferior) (2nd – 4th centuries A. D.)*, Poznan, 2016, p. 70 și p. 79, pl. VI, nr. 1-7 (fiind tipice pentru zonele Asiei Minor, Syriei și Africii de nord).
- C. C. Petolescu, F. Matei-Popescu, I. Dumitrescu, A.-I. Pițigoi, Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2019*, București, 2020, p. 78.
- Pentru analogie: M. Bărbulescu (coord.), *Termele castrului legionar de la Potaissa, Cluj-Napoca*, Editura Mega, 2019, p. 48-49, fig. 91-92.

Informații suplimentare online

[Raportul 6644 din cronica.cimec.ro](https://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](https://mapserver.cimec.ro)
